

Nr 34.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionsreglering för vissa befattningshavare vid statens krisorgan jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 5 mars 1948 dagtecknad proposition nr 129, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med vad i propositionen förordats, meddela *dels* pensionsbestämmelser för vissa befattningshavare vid statens krisorgan, att tillämpas från och med den 1 juli 1948, *dels ock* i anslutning därtill erforderliga övergångsbestämmelser.

I fråga om motiveringen för ifrågavarande förslag får utskottet, i den mån ej redogörelse i det följande lämnas, hänvisa till propositionen.

I förevarande sammanhang har utskottet till behandling förehaft två i anledning av propositionen väckta *likalydande motioner I: 296* av herr *Åman* och *II: 456* av herr *Håstad*, i vilka motioner hemställts, »att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 129 måtte hemställa, att Kungl. Maj:t i särskild proposition förelägger riksdagen förslag till pensionsreglering för clearingnämndens tjänstemän».

Beträffande motiveringen för sistnämnda förslag hänvisar utskottet till motionen I: 296.

Inledning.

De statliga krisorganen äga betydligt större frihet att inom ramen för anvisade medel bestämma de individuella lönerna och antalet befattningshavare än civilförvaltningen i övrigt. Detta sammanhänger med de förhållanden, under vilka krisorganen arbeta. Några bestämda organisationsplaner ha sålunda i allmänhet icke kunnat på förhand upprättas, utan personalorganisationen har uppvuxit under trycket av de yttre omständigheterna och de ofta snabba växlingarna i arbetsvolym. I följd härav ha anställnings- och avlöningsförhållandena för personalen vid krisorganen reglerats på annat sätt än inom den övriga civilförvaltningen. Befattningshavarna ha ej inordnats under de allmänna statliga avlöningsreglementena. Lönen bestämmes antingen av Kungl. Maj:t i det enskilda fallet eller av vederbörande krisorgan enligt en av Kungl. Maj:t för varje krisorgan fastställd löneplan, upptagande ett antal lönegrupper samt maximi- och minimilön för varje grupp.

Löneplanerna för de olika krisorganen omfatta sju olika lönegrupper. Inom varje lönegrupp har Kungl. Maj:t fastställt ett minimiläge och ett maximumläge, inom vilken ram krisorganet har att fastställa den enskilda befattningshavarens avlöning. Spännvidden mellan minimi- och maximilönerna i de olika lönegrupperna är, såsom framgår av sammanställningen å s. 3 i propositionen, relativt sett mycket betydande.

Befattningshavarna vid statens krisorgan äro icke i denna sin egenskap tillförsäkrade någon pensionsrätt. Rätt till pension av statsmedel ha alltså endast de befattningshavare vid krisorganen, som antingen redan äro pensionerade från annan statlig tjänst eller ock inneha pensionsberättigande anställning hos annat statligt verk eller hos kommun eller dylikt och under tjänstgöringen hos det statliga krisorganet åtnjuta tjänstledighet från den pensionsberättigande anställningen.

Fråga om *beredande av pensionsrätt* åt befattningshavarna vid de statliga krisorganen har uppkommit i olika sammanhang. Bland annat underställde statens priskontrollnämnd i skrivelse den 3 mars 1947 Kungl. Maj:t frågan om en reglering av pensionsförhållandena för befattningshavarna hos nämnden. Sedan härefter inom finansdepartementet *utredning* genom särskilt tillkallad utredningsman ägt rum av möjligheterna att åstadkomma en pensionsreglering för krisorganens personal, har förslag i ämnet framlagts i en den 23 december 1947 dagtecknad *promemoria*, vilken efter remissbehandling lagts till grund för den föreliggande propositionen.

Promemrieförslaget huvudpunkter.

De organ, vilkas personal enligt promemrieförslaget skulle inbegripas i pensioneringen, utgöras av de åtta centrala krisorganen, nämligen *statens industrikommission, statens bränlekommission, statens livsmedelskommission, statens handelskommission, statens trafikkommission, statens priskontrollnämnd, statens hyresråd* och *överrevisionen för krisförvaltningen*. I princip borde i pensionsregleringen även inneslutas de under livsmedelskommissionen lydande lokala organen *kristidsstyrelserna* ävensom de till trafikkommissionen hänförliga *trafikledarna* i länen.

Clearingnämnden har i promemorian ansetts böra hållas utanför pensioneringen med hänsyn till pågående avveckling av nämndens verksamhet. Ej heller *valutakontoret* skulle enligt promemrieförslaget inbegripas i pensioneringen.

Pensioneringen har tänkts ordnad i den formen, att Kungl. Maj:t med stöd av 1 § 2 mom. allmänna tjänstepensionsreglementet skulle föreskriva, att sagda reglemente och därmed även allmänna familjepensionsreglementet skulle göras tillämpliga å personalen under vissa bestämda förutsättningar.

Med hänsyn till att spännvidden mellan minimi- och maximilönerna är förhållandevis stor ävensom till att alltför stor betydelse icke kan tillmätas de tjänstebenämningar, som användas inom krisorganen, saknas enligt promemorian grundförutsättningarna för att vid pensionens utmätande endast

utgå från befattningarna som sådana. I stället skulle pensionsrätten göras personlig, d. v. s. icke automatiskt följa med innehavet av viss befattning, samt göras subsidiär, varigenom från pensionsregleringen skulle undantagas samtliga befattningshavare, som redan äro pensionerade eller i sin anställning hos krisorganet bibehålla i annan tjänst förvärvat pensionsrätt. Vidare skulle pensionsrätt alltid givas befattningshavare efter skälighetsprövning, och för pensionsrätts inträde skulle fordras en karenstid av 36 anställningsmånader, en minimiålder av 22 år och en maxiålder av 53 år ävensom svenskt medborgarskap. Skyldighet borde ock stipuleras för pensionsrättssökande att förete läkarbetyg, innan pensionsrätt kunde vinnas.

Slutligen skulle heltidsanställning fordras för pensionsrätt.

Enligt promemorieförslaget skulle fyra olika pensionsunderlag tillämpas. Ett större antal pensionsunderlag påkallades icke med hänsyn till pensioneringens summariska karaktär. Pensionsunderlagen i de fyra pensionsgrupperna skulle bestämmas till samma belopp som pensionsunderlagen för lönegraderna Ca 8, 13, 19 och 23 (eller löneklasserna 11, 16, 22 och 26) enligt allmänna tjänstepensionsreglementet. Uppflyttning från lägre till högre pensionsgrupp skulle ske enligt vissa regler.

I enlighet härmed skulle följande pensionsgrupper fastställas.

Pensionsgrupp	Pensionsunderlag för löneklass (löneplan 1).	Begynnelseunderlag för tjänstepension	Familjepensionsunderlag
PG I.....	11	3 528	1 524
PG II.....	16	4 308	1 836
PG III.....	22	5 712	2 340
PG IV.....	26	7 128	2 916

Inplaceringen skulle ske i följande ordning:

Vid karenstidens utgång må befattningshavare placeras i

1) PG III om han *dels* avlagt examen vid universitet eller högskola, och denna examen prövas vara av särskild betydelse för tjänstgöringen inom krisförvaltningen, *dels ock* uppbar avlöning enligt lägst lönegrupp VI;

2) PG II om han *dels* genomgått tekniskt läroverk och handelsgymnasium eller förvärvat annan likvärdig yrkesutbildning, som prövas vara av särskilt värde för tjänstgöringen inom krisförvaltningen, *dels ock* placerats lägst i lönegrupp V;

3) PG I i övriga fall.

Efter ytterligare tre års tjänstgöring må befattningshavare, placerad i

1) PG III uppflyttas till PG IV, om han är hänförd till lönegrupp VII;

2) PG II uppflyttas till PG III, om han är hänförd till lägst lönegrupp VI;

3) PG I uppflyttas till PG II, om han är hänförd till lägst lönegrupp IV.

Trafikledarna i länen borde, beroende å utbildningen, vid karenstidens utgång inplaceras i PG II eller PG III samt efter 3 år uppflyttas i PG III respektive PG IV.

I andra frågor än de, för vilka i det föregående redogjorts, skulle i hudsak kunna tillämpas de i 1947 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen meddelade bestämmelserna. Beslutanderätten i frågor,

huruvida en viss befattningshavare skulle erhålla pensionsrätt eller ej och, om han erhöle sådan rätt, till vilken pensionsgrupp han skulle hänföras, skulle överlätas till överrevisionen för krisförvaltningen.

Därest för centralorganens del en reglering efter de föreslagna riktlinjerna ansåges böra genomföras, borde åt livsmedelskommissionen kunna uppdragas att med tillämpning av dessa riktlinjer inkomma med utredning och förslag angående pensionering av kristidsstyrelsernas personal.

För vissa tilltänkta övergångsanordningar lämnas i propositionen närmare redogörelse å s. 12—13, till vilken redogörelse må hänvisas.

Departementschefens yttrande.

Föredragande departementschefen har anfört i huvudsak följande.

»Ur personalens synpunkt är det givetvis en påtaglig olägenhet att pensionsrätt helt saknas för ett stort antal befattningshavare inom krisförvaltningen. Detta gäller ej minst för dem, som under en följd av år tillhört krisorganen och vilka vid en övergång till annan anställning icke kunna få i pensionshänseende tillgodoräkna sin tidigare verksamhet hos kommissionerna. Men även för krisorganen själva skulle förekomsten av en pensionsrätt för personalen vara av betydelse vid den nyrekrytering, som är erforderlig för verksamhetens bedrivande. Härigenom skulle även i viss mån kunna undanröjas de olägenheter, som äro förbundna med att befattningshavarna i många fall söka sig bort från krisorganen för att på annat håll kunna erhålla pensionsberättigande anställning. För egen del anser jag skäl tala för att personalen vid krisförvaltningen i en eller annan form kommer i åtnjutande av såväl tjänste- som familjepensionsrätt.

Frågan om pensionsrätt för krisorganens personal innefattar emellertid åtskilliga svårlösta problem. Närmast till hands kunde måhända synas ligga att bereda befattningshavarna extra ordinarie anställning och därmed förändrad pensionsrätt. En dylik lösning synes emellertid med hänsyn till krisorganens tillfälliga karaktär och därmed sammanhängande förhållanden icke böra ifrågakomma annat än i undantagsfall. Det bör även framhållas, att den friare anpassning till löneläget på allmänna arbetsmarknaden, som hittills förekommit inom krisorganen, här är att föredraga framför den mera stela lönesättningen enligt avlöningsreglementena. En allmännare övergång till extra ordinarie anställning skulle för övrigt nödvändiggöra ett invecklat system med personliga lönetillägg av olika slag.

Enligt min mening tala övertvägande skäl för att pensioneringen anordnas i huvudsaklig anslutning till det av utredningsmannen framlagda förslaget. Pensioneringen skall alltså — med väsentliga undantag — följa de allmänna pensionsreglementenas bestämmelser. Med hänsyn till att flertalet befattningshavare vid krisorganen med sannolikhet komma att avgå ur stats-tjänst före pensionsålderns inträde, kommer pensioneringen i de flesta fall att innebära rätt till livränta i stället för vanlig pension. Det må framhållas, att pensionsrätten icke innebär garanti för längre varaktighet i anställningen.

Beträffande pensionsregleringens omfattning tillstyrker jag utredningsmannens förslag med det tillägget, att regleringen också torde böra omfatta valutakontorets personal. Clearingnämndens befattningshavare torde däremot på bl. a. det skäl, som av utredningsmannen angivits, böra lämnas utanför regleringen.

Utredningsmannens förslag, att pensionsrätten skall vara personlig och subsidiär samt att den skall beviljas efter skälighetsprövning, kan jag tillstyrka. Detsamma gäller förslaget om 36 månaders karenstid. Beträffande sistnämnda förslag delar jag dock statskontorets uppfattning, att åtnjuten längre sjukledighet eller annan ledighet bör uppskjuta tidpunkten för pensionsrättens inträde.

Vad utredningsmannen föreslagit i fråga om minimi- och maximiålder samt läkarbetyg, svenskt medborgarskap och heltidsanställning såsom villkor för pensionsrätt finner jag lämpligt. Jag tillstyrker även förslagen i fråga om beslutanderätten, dock med det av statskontoret förordade tillägget, att överrevisionens beslut skola meddelas efter samråd med statskontoret.

Utredningsmannens förslag beträffande pensionsunderlagen innebär onekligen en mycket stark koncentration i jämförelse med den stora mångfalden av förekommande lönebelopp. Skäl kunde tala för någon utökning av pensionsgruppernas antal liksom för någon höjning av pensionsunderlaget i den högsta pensionsgruppen. Förslag i båda dessa hänseenden ha ock framförts i yttrandena. På de av utredningsmannen anförda skälen är jag emellertid beredd att tillstyrka det av honom framlagda förslaget. Med hänsyn till att vissa befattningshavare på grund av dem åliggande arbetsuppgifter åtnjuta löneförhöjningar, som understiga dem, som tillkomma biträdespersonal inom den reglerade befordringsgången, torde dock bemyndigande böra lämnas Kungl. Maj:t att, då så befinnes påkallat, för viss befattningshavare eller viss grupp av befattningshavare fastställa lägre pensionsunderlag än det för PG 1 gällande.

Jag tillstyrker statskontorets förslag om fastställande av vissa pensionsåldrar, enhetliga för alla befattningshavare inom samma pensionsgrupp. Med hänsyn till att den i tjänstepensionsreglementet reglerade möjligheten till anstånd med avsked icke lämpligen torde kunna anlitas i ett pensionsystem med personlig pensionsrätt, är jag också beredd att tillstyrka bränslekommissionens förslag, att Kungl. Maj:t bör äga besluta om höjning av pensionsåldern i enstaka fall.

Jag biträder även statskontorets förslag, att pensionsrätten skall upphöra vid övergång till annan pensionsberättigande statsanställning, samt att åt Kungl. Maj:t bör inrymmas en rätt att, när så befinnes påkallat, meddela beslut om avvikelse från bestämmelserna.

I anledning av vad som anförts rörande kristidsstyrelsernas personal föreslår jag, att denna personal i princip skall innefattas i pensionsregleringen samt att åt Kungl. Maj:t lämnas ett bemyndigande att efter den av livsmedelskommissionen angivna ytterligare utredningen vidtaga för ändamålet erforderliga anordningar. I fråga om trafikledarnas inplacering i pensionsgrupper ansluter jag mig till utredningsmannens förslag.

För tjänstårsberäkning i pensionshänseende bör enligt min mening hänsyn få tagas till två tredjedelar av tid för heltidstjänstgöring i av pensionsregleringen omfattat statligt krisorgan före pensionsrättens inträde beträffande vederbörande befattningshavare. Fråga om tillgodoräkning av tid för annan tjänstgöring torde i enlighet med de i pensionsreglementena meddelade bestämmelserna böra avgöras av Kungl. Maj:t.

Å pensionerna bör utgå rörligt tillägg enligt samma grunder, som gälla i fråga om pensioner enligt 1947 års allmänna pensionsreglementen. Pensionerna torde böra bestridas från de reguljära pensionsanslagen.

Den pensionsreglering, som jag sålunda förordat, torde böra träda i kraft den 1 juli 1948.»

Utskottet. Den granskning utskottet ägnat det föreliggande förslaget har övertygat utskottet om lämpligheten av att befattningshavarna vid statens krisorgan nu i princip tillerkännas tjänste- och familjepensionsrätt. Härför talar icke blott den omständigheten, att åtskilliga av befattningshavarna under en följd av år varit knutna till krisförvaltningen; även ur statens synpunkt torde införandet av pensionsrätt vara gagneligt med hänsyn främst till rekryteringen.

Vad angår frågan, under vilka former pensioneringen bör ske, har utskottet funnit propositionens förslag innebära en godtagbar lösning. Utskottet vill därför tillstyrka, att en pensionsreglering på förevarande område kommer till stånd efter de linjer, som uppdragits i propositionen.

Beträffande pensionsregleringens omfattning innebär förslaget, att i regleringen skulle inbegripas personalen vid de egentliga centrala krisorganen jämte underlydande lokala organ ävensom valutakontoret; clearingnämndens befattningshavare ha däremot ansetts böra lämnas utanför den nu tilltänkta pensioneringen. I likalydande motionerna I: 296 och II: 456 har yrkats, att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte i särskild proposition förelägga riksdagen förslag till pensionsreglering även för clearingnämndens tjänstemän. I anledning härav vill utskottet framhålla, att — enligt vad utskottet inhämtat — inom clearingnämnden efter samråd med finansdepartementet undersökning inletts rörande möjligheterna att ernå ett efter de speciella förhållandena vid detta organ anpassat system för pensionering av befattningshavarna. Det torde vara att förutse, att denna undersökning kan slutföras inom sådan tid, att därpå grundat förslag kan av Kungl. Maj:t föreläggas nästa års riksdag. Vid sådant förhållande torde motionerna icke böra föranleda någon riksdagens åtgärd.

Aberopande det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen, med avslag å likalydande motionerna I: 296 och II: 456, må bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Stockholm den 11 maj 1948.

På bankoutskottets vägnar:

ÅKE WIBERG.

Närvarande:

från första kammaren: herrar Åkerberg*, Leander, Lundqvist, Ljungdahl*, Edin, Petersson i Karlskrona, Fahlander* och Grym;

från andra kammaren: herrar Wiberg, Eriksson i Sandby*, Fröderberg, Sundberg, Persson i Norrby, fru Humla*, herrar Skantze* och Molander*.

* Ej närvarande vid justeringen.